

The role of the Human Rights Council in promoting the right to development

Zohreh Bagheri Khoramdashti¹, Hooein Sharifi Tarazkahi²✉, Fatemeh Fathpour³

Abstract

Field and Aims: considering that the right to development is one of the most important examples of human rights and the human being is recognized as the beneficiary of this right, Therefore, in order to advance and promote it, human rights institutions, whose leader is the Human Rights Council, are used; The purpose of this research is to examine the role and impact of the Human Rights Council on promoting the right to development as a human right.

Method: This article is written in a descriptive-analytical way.

Finding and Conclusion: The Human Rights Council has entered in two ways to promote the right to development, first as a general agenda and through its main pillars to promote human rights, which consequently includes the right to development. Second, the Human Rights Council has promoted the said right in the form of special frameworks, including committees and mechanisms focused on the right to development. The present study aims to answer the question of what role the Human Rights Council has played in the process of promoting the right to development and to confirm/reject the hypothesis that the Human Rights Council, by emphasizing the origin of the human rights right to development, has taken steps to expand and deepen it. has investigated the influence of the two issues of "right to development" and "human rights council" on each other.

Keywords: Human Rights Council, Right to Development, Human Rights, Advisory Committee.

*Citation (APA): Bagheri Khoramdashti, Z.; Sharifi Tarazkahi, H.; Fathpour, F. (2024). The role of the Human Rights Council in promoting the right to development. *International Legal Research*, 17(63), 147-169.

1. Master of Public International Law, Ershad Damavand Institute of Higher Education, Tehran, Iran. Email: zohreh.bagheriiii@gmail.com

2. Professor of International Law, Imam Hossein University, Tehran. Tehran, Iran. (Author). Email: hsharifit@yahoo.com

3. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Law and Political Sciences, Islamic Azad University, South Tehran Branch. Email: ffathpour@yahoo.com

نقش شورای حقوق بشر در ارتقای حق بر توسعه

زهره باقری خرم‌دشتی^۱، حسین شریفی طراز‌کوهی^۲، فاطمه فتح پور^۳

چکیده

زمینه و هدف: نظر به اینکه حق بر توسعه یکی از مهمترین مصادیق حقوق بشر است و انسان ذینفع این حق شناخته می‌شود، لذا برای پیشبرد و ارتقای آن از نهادهای حقوق بشری که سرآمد آن‌ها شورای حقوق بشر است، بهره‌جویی می‌شود؛ هدف از این پژوهش، بررسی نقش و تاثیر شورای حقوق بشر بر ارتقای حق بر توسعه به مثابه یک حق بشری است.

روش: این مقاله به روش توصیفی-تحلیلی نگارش یافته است.

یافته‌ها و نتایج: شورای حقوق بشر در جهت ارتقای حق بر توسعه به دو شیوه ورود پیدا کرده است: ابتدا، به صورت یک دستور کار کلی و از طریق ارکان اصلی خود به ارتقاء حقوق بشر که به تبع آن، شامل حق بر توسعه نیز می‌شود، پرداخته است؛ دوم اینکه شورای حقوق بشر در قالب چارچوب‌های خاص از جمله کمیته‌ها و سازوکارهای معطوف بر حق بر توسعه به ارتقاء حق مزبور پرداخته است. پژوهش حاضر برای رسیدن به پاسخ این سوال که شورای حقوق بشر در فرایند ارتقای حق بر توسعه چه نقشی داشته و در جهت تایید/رد این فرضیه که شورای حقوق بشر با تاکید بر خاستگاه حقوق بشری حق بر توسعه، به گسترش و تعمیق آن مبادرت ورزیده است، تاثیرگذاری دو موضوع «حق بر توسعه» و «شورای حقوق بشر» بر یکدیگر را مورد تفحص قرار داده است.

کلیدواژه‌ها: شورای حقوق بشر، حق بر توسعه، حقوق بشر، کمیته مشورتی.

* استناددهی (APA): باقری خرم‌دشتی، زهره؛ شریفی طراز‌کوهی، حسین؛ فتح پور، فاطمه. (۱۴۰۳). نقش شورای حقوق بشر در ارتقای حق بر توسعه. تحقیقات حقوقی بین‌المللی، ۱۷(۶۳)، ۱۶۹-۱۴۷.

۱. کارشناس ارشد حقوق بین‌الملل، موسسه ارشاد دماوند، تهران، ایران.

رایانامه: zohreh.bagheriiii@gmail.com

۲. استاد حقوق بین‌الملل دانشگاه امام حسین تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول). رایانامه: hsharifit@yahoo.com

۳. استادیار گروه حقوق دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب، تهران، ایران.

رایانامه: ffthapour@yahoo.com

مقدمه

هدف نهایی از وضع تمامی قواعد و مقررات، چه در عرصه داخلی و چه بین‌المللی، بهبود سطح کیفیت زندگی انسان است و رسیدن به صلح و رفاه در جوامع بشری کمال مطلوب است. بعد از وقوع مشکلاتی مثل جنگ و فقر و تبعیض در سراسر جهان که طی سال‌های بسیار به همه جوامع تحمیل شد، افراد و دولت‌ها به مفهومی به نام توسعه رسیدند که می‌توانست آن‌ها را به اهداف برتر خود در زمینه صلح و رفاه نزدیک کند. حق بر توسعه از ارکان جدایی‌ناپذیر حقوق بشر است؛ حق بر تعیین سرنوشت و حق بر توسعه از مهمترین مصادیق نسل سوم حقوق بشر به شمار می‌روند (اقبالی، ۱۴۰۱: ۲۱۴۹).

حقوق بشر نیز حقوق ذاتی همه انسان‌هاست، پس حق بر توسعه از قواعد غیرقابل سلب همه بشر در سراسر کره خاکی است. برای رسیدن به جامعه‌ای که عاری از فقر و بی‌سوادی و عدم آزادی و سایر مشکلات اقتصادی و اجتماعی باشد و از صلح و امنیت و شاخصه‌های حقوق بشر نیز برخوردار باشد، حق بر توسعه نقش تعیین‌کننده‌ای دارد؛ پس، برای نیل به حق بر توسعه باید سازوکارهای اجرا و اعمال این حق به درستی شناسایی و بررسی شود. نهادهای مختلفی حول محور حق بر توسعه فعالیت می‌کنند، از جمله این نهادها، شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد است. بررسی عملکرد این شورا در راستای تحقق اهداف حق بر توسعه حائز اهمیت است. توسعه فرآیند پیچیده‌ای است که به عناصر اقتصادی محدود نمی‌شود، بلکه تمامی جنبه‌های جامعه شناختی، روانی و سیاسی جامعه را در بر می‌گیرد. به عبارت دیگر، مفهوم توسعه تنها توسعه اقتصادی را در بر نمی‌گیرد و باید به شکل گسترده‌تری مورد توجه قرار گیرد. سه بُعد اصلی توسعه اقتصادی، انسانی و زیست‌محیطی (پایدار) است. بیش از سی سال پیش، اعلامیه حق بر توسعه باب جدیدی را در تلاش جهانی برای کرامت انسانی بیشتر، آزادی، برابری و عدالت گشود و خواستار آن شد که همه اعضای جامعه برای مشارکت کامل و آزادانه در تصمیم‌گیری‌های حیاتی توانمند شوند و همچنین، خواستار فرصت‌های برابر و توزیع عادلانه منابع اقتصادی بود، به ویژه برای افرادی که به طور معمول ضعیف و از توسعه محروم هستند.^۱ در این راستا، شورای حقوق بشر اقدامات شایان ذکری انجام داده است و در ادامه مطالب، به روند تاثیرگذاری آن در فرایند ارتقای حق بر توسعه پرداخته خواهد شد.

شورای حقوق بشر یک نهاد بین‌دولتی در درون سیستم سازمان ملل متحد است که مسئول تقویت ترویج و حمایت از حقوق بشر در سراسر جهان و رسیدگی به موقعیت‌های نقض حقوق بشر و ارائه توصیه‌هایی در مورد آن‌ها است.

1. Available at: <https://www.ohchr.org/en/Development>. Last visited: 2023/06/27

شورای مذکور به عنوان یکی از مهمترین ارکان بین المللی در زمینه دفاع از حقوق بشر محسوب می شود که هدف آن ارتقاء و حمایت از حقوق بشر در تمام کشورها می باشد (تقی زاده انصاری، ۱۳۸۷: ۱۱۷).

شورا این توانایی را دارد که در مورد تمام موضوعات و موقعیت های حقوق بشر که در طول سال نیاز به توجه دارد، بحث کند. از ابتدای شروع فعالیت شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد تا کنون (بعد از گذشت هجده سال)، این نهاد در خصوص حق بر توسعه از طریق حمایت از گفتگوهای سیاسی، گروه های کاری و سازوکارهای کارشناسی، تحقیق و تحلیل، مشارکت جامعه مدنی و همچنین، کاربردهای عملی، نقش کلیدی ایفا کرده است. این شورا به طور فعال درک و استفاده از حق بر توسعه را در سیستم سازمان ملل ترویج می کند و از حق مزبور از طریق تحقیق، روش های مناسب، نشست های تخصصی و تولید داده های اطلاعات عمومی حمایت می کند و آن را پرورش می دهد تا همه ذینفعان، از جمله بازیگران جامعه مدنی را برای بسیج حول محور حق بر توسعه توانمند سازد. شورای حقوق بشر در «بسته نهادسازی» خود (قطعنامه ۵/۱)^۱ به جزئیات رویه ها، سازوکارها و ساختارهایی که اساس کار آن را تشکیل می دهد، پرداخت. در میان این سازوکارها، نهادهایی فرعی از جمله کمیته مشورتی و بررسی دوره ای جهانی مستقیماً به شورای حقوق بشر گزارش می دهند؛ در ادامه، این پژوهش برای رسیدن به پاسخ این سوال که شورای حقوق بشر در فرایند ارتقای حق بر توسعه چه نقشی داشته است و برای اثبات این فرضیه که شورای حقوق بشر با تاکید بر خاستگاه حقوق بشری حق بر توسعه، به گسترش و تعمیق آن مبادرت ورزیده است، به عملکرد این دو نهاد عطف به حق بر توسعه پرداخته و همچنین، سازوکارهای تخصصی شورای حقوق بشر در مورد حق بر توسعه را نیز مورد کاوش قرار داده است.

۱. عملکرد کمیته مشورتی شورای حقوق بشر در مورد حق بر توسعه

کمیته مشورتی شورای حقوق بشر، متشکل از ۱۸ کارشناس، ایجاد شده است تا به عنوان اتاق فکر شورا عمل کند. کمیته مشورتی جایگزین کمیسیون فرعی سابق ارتقا و حمایت از حقوق بشر شد. کمیته مشورتی به شیوه و شکلی که شورا درخواست می کند، تخصص در اختیار شورا قرار می دهد و عمدتاً، بر مطالعات و مشاوره مبتنی بر تحقیق تمرکز دارد. کمیته همچنین می تواند در محدوده کاری که توسط شورا تعیین می شود، برای بررسی و تصویب شورا، پیشنهادهایی برای تحقیقات بیشتر ارائه دهد.

کمیته مشورتی شورای حقوق بشر در صورت درخواست شورا، مطالعات اجرامحور، موضوعی و مشاوره مبتنی بر تحقیق در مورد موضوعات مربوط به وظایف شورا، یعنی ارتقاء و حمایت از

1. Institution-building of the United Nations Human Rights Council (A/HRC/RES/5/1)

کلیه حقوق بشر را در اختیار شورا قرار می‌دهد. کمیته مشورتی ممکن است پیشنهادهایی را برای افزایش بیشتر کارایی عملکرد خود و همچنین، پیشنهادهای تحقیقاتی بیشتر در محدوده کاری که توسط شورا تعیین شده است، ارائه دهد.^۱ گزارش‌ها و مطالعاتی که این کمیته درباره حق بر توسعه به شورای حقوق بشر ارائه کرده، بدین شرح است:

۱-۱. کمک به توسعه در برخورداری از همه حقوق بشر

شورای حقوق بشر در قطعنامه ۳۵/۲۱ خود از کمیته مشورتی درخواست کرد تا مطالعه‌ای را در مورد راه‌هایی که توسعه به بهره‌مندی همه افراد از تمام حقوق بشر کمک می‌کند، درباره بهترین تجربیات و رویه‌ها، انجام دهد و گزارش را به شورای حقوق بشر قبل از چهل و یکمین جلسه آن ارائه دهد. در این قطعنامه، شورا از تصویب دستور کار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار استقبال کرد و مجدداً تأکید کرد که تحقق توسعه پایدار در هر سه بُعد آن به ارتقا و حمایت از حقوق بشر برای همه کمک می‌کند. کمیته مشورتی در نوزدهمین جلسه خود که در آگوست ۲۰۱۷ برگزار شد، ارائه‌های کارشناسان را شنید و یک گروه برای تهیه این گزارش تشکیل داد. در این گزارش، موضوعاتی در خصوص حق بر توسعه و حقوق بشر بیان شده است؛ موضوعاتی که در اجرای حق بر توسعه به آن پرداخته می‌شود، در تمام جنبه‌های اقتصاد جهانی و سیاست داخلی، بر بهبود رفاه کل جمعیت و همه افراد تاثیر می‌گذارد. طبق اعلام این گزارش، حقوق بشر در آغاز روند توسعه است و در پایان آن نیست. فرآیند و اهداف مربوط به توسعه باید مبتنی بر حقوق بشر باشد. رویه‌های امیدوارکننده نشان داده‌اند که رویکرد مبتنی بر حقوق بشر، در سطح داخلی و بین‌المللی، منجر به بهبود تلاش‌های توسعه پایدار و بازده بیشتر سرمایه‌گذاری شده است. اصول و استانداردهای حقوق بشری و راهنمایی‌هایی را در مورد آنچه که باید برای دستیابی به آزادی و کرامت برای همه، با ایجاد ظرفیت‌ها انجام شود، ارائه داده است. توسعه به شکوفایی یک کشور کمک می‌کند و همچنین، توسعه به طور فعال به بهره‌مندی همه افراد از حقوق بشر کمک می‌کند. سازوکارهای سازمان ملل متحد، کمیساری عالی حقوق بشر و همه ذینفعان باید در این زمینه نقش فزاینده‌ای در ارتقای توسعه مشترک همه کشورها داشته باشند.^۳

1. Available at:

<https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/advisory-committee/mandates>. Last visited: 2023/06/25

2. The contribution of development to the enjoyment of all human rights: resolution / adopted by the Human Rights Council on 22 June 2017 (A/HRC/RES/35/21)

3. Contribution of development to the enjoyment of human rights: study of the Human Rights Council Advisory Committee (A/HRC/41/50)

۱-۲. گزارش مبتنی بر تحقیق درباره اهمیت سند الزام آور قانونی در مورد حق بر توسعه

شورای حقوق بشر در قطعنامه ۳۹/۹^۱ خود تصمیم گرفت که گروه کاری حق بر توسعه بحث را برای تدوین پیش نویس سند الزام آور حقوقی در مورد حق بر توسعه از طریق فرآیند مشارکتی، به ویژه درباره محتوا و دامنه قواعد آینده، آغاز کند. در همان قطعنامه، شورا از کمیته مشورتی درخواست کرد، ضمن در نظر گرفتن نظرات کشورهای عضو، گزارشی مبتنی بر تحقیق در مورد اهمیت سند الزام آور قانونی در مورد حق بر توسعه تهیه و گزارش را به شورا در جلسه چهل و پنجم خود ارائه کند. دستور تهیه این گزارش به اهمیت یک سند الزام آور قانونی در مورد حق بر توسعه محدود شده بود. موضوعاتی مانند محتوا و دامنه، نوع و ساختار، ترتیبات سازمانی و رویه‌های انطباق چنین سند الزام آور قانونی، در فرآیند موازی گروه کاری حق بر توسعه در دست بررسی قرار گرفت؛ بر این اساس، در این گزارش به آن‌ها پرداخته نشد. این گزارش در خصوص سند الزام آور درباره حق بر توسعه اینگونه ابراز می‌کند که وجود یک سند الزام آور قانونی در مورد حق بر توسعه، محیطی مناسب برای توسعه و شرایط مساعدتری برای همه حقوق بشر ایجاد می‌کند. این امر رویکردی جامع برای پرداختن به علل سیستمی و ساختاری فقر را تسهیل می‌کند و ضمن توجه نمودن به حقوق افراد فقیر، آسیب‌پذیر و به‌حاشیه‌رانده شده، پایه و اساس پیشرفت همگانی را تقویت می‌کند؛ به کاهش تبعیض کمک می‌کند؛ برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان را ترویج می‌دهد و بر اصول حق تعیین سرنوشت و حاکمیت کامل بر ثروت و منابع طبیعی مجدداً تأکید می‌کند.^۲

۲. بررسی دوره‌ای جهانی و حق بر توسعه

بررسی دوره‌ای جهانی^۳ فرآیندی منحصربه‌فرد است که شامل بررسی سوابق حقوق بشر در تمام کشورهای عضو سازمان ملل می‌شود و هدف اصلی آن، بهبود وضعیت حقوق بشر در کشورها است. گزارش دوره‌ای جهانی یک فرآیند دولت‌محور و تحت نظارت شورای حقوق بشر است و این فرصت را برای هر کشوری فراهم می‌کند تا اعلام کند که چه اقداماتی برای انجام تعهدات حقوق بشری و بهبود وضعیت حقوق بشر در کشور خود انجام داده است. گزارش دوره‌ای جهانی به منظور تشویق، حمایت و گسترش ترویج حقوق بشر در سراسر جهان طراحی شده است. شورای حقوق بشر بر اساس اطلاعات عینی و موثق در مورد اجرای تعهدات و الزامات ناشی از حقوق بشر توسط هر دولت به صورت ادواری در سطح جهان به بررسی می‌پردازد تا فراگیری و

1. The right to development: resolution / adopted by the Human Rights Council on 27 September 2018 (A/HRC/RES/39/9)

2. Importance of a legally binding instrument on the right to development : report of the Human Rights Council Advisory Committee(A/HRC/45/40)

3. The Universal Periodic Review (UPR)

جهانی بودن سیستم نظارت خود و رفتار یکسان با تمام کشورها را تضمین نماید (زمانی، ۱۳۸۵: ۳۱۰).

برای دستیابی به این هدف، به ارزیابی سوابق حقوق بشری کشورها و رسیدگی به موارد نقض حقوق بشر، که اگر در هر جایی رخ بدهد، می‌پردازد. همچنین، ارائه کمک‌های فنی به کشورها و افزایش ظرفیت آن‌ها برای مقابله موثر با چالش‌های حقوق بشر و به اشتراک گذاشتن بهترین شیوه‌ها در زمینه اعمال حقوق بشر در میان دولت‌ها و سایر ذینفعان نیز از دیگر اهداف گزارش دوره‌ای جهانی است. بر اساس گزارش دوره‌ای جهانی، وضعیت حقوق بشر همه کشورهای عضو سازمان ملل هر ۵،۴ سال یکبار بررسی می‌شود. هر دوره ۵،۴ ساله یک چرخه گزارش دوره‌ای جهانی نامیده می‌شود. این بدان معناست که بررسی همه کشورهای عضو سازمان ملل ۵،۴ سال طول می‌کشد که البته، فقط در ایام پاندمی کرونا استثنائاً ۵ سال بود. تقویم‌ها همچنین شامل مهلت‌های آزمایشی یا نهایی برای ارسال گزارش‌های ملی نیز هستند.^۱ در طول اولین چرخه، همه کشورهای عضو سازمان ملل مورد بررسی قرار گرفتند. این چرخه از سال ۲۰۰۸ شروع شد و در سال ۲۰۱۱ پایان یافت و طی هر سال به ۴۸ کشور رسیدگی شد. در چرخه دوم که به طور رسمی در می ۲۰۱۲ با سیزدهمین جلسه گروه کاری گزارش دوره‌ای جهانی آغاز شد، هر سال ۴۲ کشور مورد بررسی قرار گرفت و در سال ۲۰۱۶ به اتمام رسید. چرخه سوم نیز از سال ۲۰۱۷ شروع و در سال ۲۰۲۲ به پایان رسید.^۲

۲-۱. توصیه‌های شورا درباره حق بر توسعه

در طی سه چرخه از گزارش دوره‌ای جهانی، تعداد ۲۰۱۴ توصیه درباره حق بر توسعه به کشورها ارائه شده است. در ادامه، به بررسی نمونه‌هایی از این توصیه‌ها در هر سه چرخه و البته، در گروه‌های منطقه‌ای مختلف در سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا و همچنین، برخی از توصیه‌هایی که به کشور ایران شده، می‌پردازیم.^۳

توصیه‌هایی که در چرخه‌های اول و دوم بیان شد، با توجه به اینکه در بازه زمانی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۶ بود، بیشتر بر اهداف توسعه هزاره تمرکز داشتند؛ به ویژه توصیه‌هایی که به کشورهای قاره آفریقا شده بود.

اهداف توسعه هزاره^۴ مجموعه‌ای از هشت هدف توسعه بین‌المللی بود که پس از اجلاس هزاره سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۰ و پس از تصویب بیانیه هزاره سازمان ملل متحد تعیین شد و

1. Available at: <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/upr-home>. Last visited: 2023/06/30

2. Available at: <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/basic-facts>. Last visited: 2023/06/30

3. Available at: <https://upr-info-database.uwazi.io/en/library> Last visited: 2023/07/28

4. The Millennium Development Goals (MDGs)

دستیابی به آن اهداف را تا سال ۲۰۱۵ بیان کرده بود.^۱ در سال ۲۰۱۵، مجمع عمومی سازمان ملل متحد اهداف توسعه پایدار را تصویب کرد. اهداف توسعه پایدار^۲ یا اهداف جهانی مجموعه‌ای از هفده هدف به هم پیوسته بود که به عنوان طرحی مشترک برای صلح و رفاه مردم و کره زمین در حال حاضر و آینده طراحی شد.^۳ در سپتامبر ۲۰۱۵، رهبران ۱۷۰ کشور جهان در اجلاس توسعه پایدار سازمان ملل در نیویورک گرد هم آمدند و دستورکار ۲۰۳۰ را تصویب کردند. دستورکار جدید مجموعه گسترده‌ای از ۱۷ هدف توسعه پایدار و ۱۶۷ هدف دیگر را پوشش داد و به عنوان چارچوبی کلی برای هدایت اقدامات توسعه جهانی و ملی برای ۱۵ سال آینده شناخته می‌شود.^۴ با توجه به اینکه چرخه سوم گزارش دوره‌ای جهانی در بازه زمانی بعد از تصویب دستورکار ۲۰۳۰ به وقوع پیوست، لذا در توصیه‌هایی که در این چرخه ذکر شد، اغلب بر آن بود تا دستورکار ۲۰۳۰ و اهداف توسعه پایدار را اعمال کند.^۵

در توصیه‌هایی که به کشورهای قاره آفریقا، به ویژه در چرخه اول گزارش دوره‌ای جهانی شد، بیشتر بر اهداف توسعه هزاره تاکید شده که از بین بردن فقر و گرسنگی، مبارزه با بیماری‌هایی مثل ایدز و مالاریا، همچنین کاهش مرگ و میر، بهبود سلامت مادران و دستیابی به آموزش همگانی را شامل می‌شود. در میان این توصیه‌ها، به کشورهای آفریقایی تذکر داده شده که از جامعه بین‌المللی برای دستیابی به اهداف توسعه هزاره درخواست کمک کنند؛ به تلاش‌های خود در ترویج و حمایت از حقوق بشر، از جمله با حمایت کشورهای توسعه یافته از طریق تعهد خود به تخصیص ۷۰ درصد تولید ناخالص داخلی به کمک‌های رسمی توسعه ادامه دهند. کمک‌های رسمی توسعه^۶ به عنوان کمک‌های دولتی تعریف می‌شود که توسعه اقتصادی و رفاه کشورهای در حال توسعه را ارتقا می‌دهد و به طور خاص، هدف قرار می‌دهد؛ با کمک‌های فنی و مالی جامعه بین‌المللی، بر محدودیت‌ها و چالش‌ها، به ویژه در زمینه آموزش، بهداشت و اشتغال غلبه کنند؛ با حمایت جامعه بین‌المللی، به مبارزه با فقر و دستیابی به اهداف توسعه هزاره و اهداف چشم‌انداز ۲۰۱۶ ادامه دهند. پس، با بررسی توصیه‌هایی که به کشورهای آفریقایی شده، به این

۱. هدف ۱: ریشه کن کردن فقر شدید و گرسنگی؛ هدف ۲: دستیابی به آموزش ابتدایی همگانی؛ هدف ۳: ترویج برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان؛ هدف ۴: کاهش میزان مرگ و میر کودکان؛ هدف ۵: بهبود سلامت مادر؛ هدف ۶: مبارزه با ایدز/ایدز، مالاریا و سایر بیماری‌ها؛ هدف ۷: تضمین پایداری زیست محیطی؛ هدف ۸: ایجاد یک مشارکت جهانی برای توسعه.

2. The Sustainable Development Goals (SDGs)

3. Available at: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>. Last visited: 2023/07/10

4. Available at: <https://www.ohchr.org/en/development/milestone-events-right-development>. Last visited: 2023/06/30

5. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: resolution / adopted by the General Assembly (A/RES/70/1).

6. Official development assistance (ODA)

نتیجه می‌رسیم که رفع فقر مهمترین معضل برای رسیدن به تحقق حق بر توسعه در کشورهای این قاره است.^۱

در خصوص توصیه‌هایی که درباره حق بر توسعه به کشورهای اروپایی شد، اغلب به مشارکت و کمک این کشورها به کشورهای در حال توسعه اشاره کردند تا نقش مؤثری برای عملیاتی کردن حق بر توسعه در سطح بین‌المللی ایفا کنند. از کشورهای اروپایی خواسته شده تا مشارکت در هدف اصلی جریان‌سازی حق بر توسعه در برنامه‌ها و سیاست‌های کمک‌های رسمی توسعه خود را در نظر بگیرند، تعهد مالی خود به توسعه بین‌المللی را از طریق برنامه‌های کمک توسعه در خارج از کشور ادامه دهند؛ اقداماتی با هدف کاهش نابرابری‌های جدی در دسترسی به بهداشت، آموزش و اشتغال را انجام دهند؛ مشارکت موثر در عملیاتی کردن حق بر توسعه در سطح بین‌المللی داشته باشند و این کمک‌های توسعه نباید دارای شرایطی که ارزش‌های سنتی کشورهای دریافت‌کننده را در نظر نمی‌گیرند، باشد.

توصیه‌هایی که به کشورهای آسیایی شد، عموماً درباره رفع تبعیض جنسیتی و اقدام برای اهداف توسعه پایدار بود؛ از جمله اینکه تدابیر لازم برای مبارزه با بیکاری، به ویژه در بین جوانان و روستائیان را اتخاذ کنند. به تلاش‌های مستمر خود برای ترویج و تقویت حقوق بشر، به ویژه با تمرکز بر رشد اقتصادی و بهبود رفاه جمعیت ادامه دهند؛ به ترویج توسعه پایدار اقتصادی و اجتماعی و بهبود شرایط زندگی مردم ادامه دهند تا زمینه‌ای قابل اطمینان برای برخورداری مردم از همه حقوق بشر را فراهم کنند. توانمندسازی بیشتر زنان و اطمینان از مشارکت آن‌ها در برنامه‌ریزی و اجرای سیاست‌های ملی برای دستیابی به اهداف توسعه پایدار انجام شود و به سوی انجام تدابیر اقدام اجتماعی و راهکار ملی برای کودکان به منظور ارتقای اجرای اهداف توسعه پایدار پیش روند.^۲

1. Available at: <https://upr-info-database.uwazi.io/en/library> Last visited:2023/06/20
2. Available at: <https://upr-info-database.uwazi.io/en/library> Last visited:2023/07/28

۲-۲. بررسی نمونه‌هایی از توصیه‌های گزارش دوره‌ای جهانی درباره حق بر توسعه

برای نمونه، توصیه‌های مربوط به حق بر توسعه در چرخه اول، جلسه ۳ به تاریخ دسامبر ۲۰۰۸، به گروه منطقه‌ای آفریقایی (گروه آفریقا) در جدول^۱ زیر بیان شده است:

کشور توصیه کننده	توصیه	گروه منطقه‌ای	کشور مورد بررسی	جلسه	چرخه
نيجریه	از جامعه بین‌المللی برای دستیابی به اهداف خود، از جمله اهداف توسعه هزاره، درخواست کمک نيجریه کنید.	آفریقا (گروه آفریقایی)	کیپ ورد	۳ - دسامبر ۲۰۰۸	اول
کوبا	به تلاش‌های خود در ترویج و حمایت از حقوق بشر، از جمله با حمایت کشورهای توسعه‌یافته از طریق تعهد خود به تخصیص ۷۰ درصد تولید ناخالص داخلی به اودی آ ادامه دهد.	آفریقا (گروه آفریقایی)	بورکینافاسو	۳ - دسامبر ۲۰۰۸	اول
مالی	وضعیت اقتصادی اجتماعی خود را با حمایت جامعه جهانی بهبود دهد.	آفریقا (گروه آفریقایی)	بورکینافاسو	۳ - دسامبر ۲۰۰۸	اول
الجزایر	با کمک‌های فنی و مالی جامعه بین‌المللی بر محدودیت‌ها و چالش‌ها، به ویژه در زمینه آموزش، بهداشت و اشتغال غلبه کنید.	آفریقا (گروه آفریقایی)	بورکینافاسو	۳ - دسامبر ۲۰۰۸	اول
مصر	درخواست کمک از دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد و جامعه بین‌المللی در رابطه با آموزش حقوق بشر، بهبود سیستم قضایی و تقویت نظارت بر پیشرفت در دستیابی به اهداف توسعه هزاره و اهداف چشم‌انداز ۲۰۱۶.	آفریقا (گروه آفریقایی)	بوتسوانا	۳ - دسامبر ۲۰۰۸	اول
مصر	با حمایت جامعه بین‌المللی، به مبارزه با فقر و دستیابی به اهداف توسعه هزاره و اهداف چشم‌انداز ۲۰۱۶ ادامه دهید.	آفریقا (گروه آفریقایی)	بوتسوانا	۳ - دسامبر ۲۰۰۸	اول

1. Available at: <https://upr-info-database.uwazi.io/en/library> Last visited:2023/07/28

توصیه‌های مربوط به حق بر توسعه در چرخه دوم، جلسه ۱۳ به تاریخ می ۲۰۱۲، به گروه منطقه‌ای اروپایی (گروه اروپای غربی) در جدول^۱ زیر ذکر شده است:

کشور توصیه کننده	توصیه	گروه منطقه‌ای	کشور مورد بررسی	جلسه	چرخه
پاکستان	نقش مؤثری برای عملیاتی کردن حق بر توسعه در سطح بین‌المللی ایفا کند.	اروپا (گروه اروپای غربی)	انگلیس	۱۳ - می ۲۰۱۲	دوم
بنگلادش	مشارکت در هدف اصلی جریان‌سازی حق بر توسعه در برنامه‌ها و سیاست‌های کمک‌های بین‌المللی را در نظر بگیرد.	اروپا (گروه اروپای غربی)	انگلیس	۱۳ - می ۲۰۱۲	دوم
ترینیداد و توباگو	تعهد مالی خود به توسعه بین‌المللی را از طریق برنامه‌های کمک توسعه در خارج از کشور ادامه دهد.	اروپا (گروه اروپای غربی)	انگلیس	۱۳ - می ۲۰۱۲	دوم
اسپانیا	تقویت اقدامات با هدف کاهش نابرابری‌های جدی در دسترسی به بهداشت، آموزش و اشتغال که با وجود تصویب قانون برابری همچنان وجود دارد.	اروپا (گروه اروپای غربی)	انگلیس	۱۳ - می ۲۰۱۲	دوم
پاکستان	مشارکت مؤثر در عملیاتی کردن حق بر توسعه در سطح بین‌المللی.	اروپا (گروه اروپای غربی)	هلند	۱۳ - می ۲۰۱۲	دوم
نامیبیا	این کمک‌های توسعه نباید دارای شرایطی که ارزش‌های سنتی کشورهای دریافت‌کننده را در نظر نمی‌گیرند، باشند.	اروپا (گروه اروپای غربی)	فنلاند	۱۳ - می ۲۰۱۲	دوم
نوروی	موضوع را با انجام اقدامات لازم برای تحقق هدف بیان‌شده در سال ۲۰۰۸ برای رسیدن به هدف ۷،۰ درصدی کمک‌های رسمی توسعه در ترازوی رابطه با اهداف توسعه هزاره تا سال ۲۰۱۵ مورد بررسی مجدد قرار دهید.	اروپا (گروه اروپای غربی)	فنلاند	۱۳ - می ۲۰۱۲	دوم

1 Available at: <https://upr-info-database.uwazi.io/en/library> Last visited: 2023/07/29

توصیه‌های مربوط به حق بر توسعه در چرخه سوم، جلسه ۳۷ به تاریخ نوامبر ۲۰۲۰، به گروه منطقه‌ای آسیایی (گروه آسیا) نیز در جدول^۱ ذیل ذکر شده است:

کشور توصیه کننده	توصیه	گروه منطقه‌ای	کشور مورد بررسی	جلسه	چرخه
سومالی	اتخاذ تدابیر لازم برای مبارزه با بیکاری، به ویژه در بین جوانان و روستائیان.	آسیا (گروه آسیایی)	عمان	۳۷ - نوامبر ۲۰۲۰	سوم
ترکمنستان	به تلاش‌های مستمر خود برای ترویج و تقویت حقوق بشر، به ویژه با تمرکز بر رشد اقتصادی و بهبود رفاه جمعیت ادامه دهد.	آسیا (گروه آسیایی)	عمان	۳۷ - نوامبر ۲۰۲۰	سوم
چین	به ترویج توسعه پایدار اقتصادی و اجتماعی و بهبود شرایط زندگی مردم ادامه دهد تا زمینه‌ای قابل اطمینان برای برخورداری مردم از همه حقوق فراهم کند.	آسیا (گروه آسیایی)	عمان	۳۷ - نوامبر ۲۰۲۰	سوم
تایلند	توانمندسازی بیشتر زنان و اطمینان از مشارکت آن‌ها در برنامه‌ریزی و اجرای سیاست‌های ملی برای دستیابی به اهداف توسعه پایدار.	آسیا (گروه آسیایی)	عمان	۳۷ - نوامبر ۲۰۲۰	سوم
عراق	به تقویت تلاش‌ها برای توانمندسازی زنان و افزایش مشارکت آن‌ها در روند توسعه ادامه دهید.	آسیا (گروه آسیایی)	عمان	۳۷ - نوامبر ۲۰۲۰	سوم
بحرین	پیگیری تصویب قوانین و طرح‌های ملی با هدف توانمندسازی زنان، به ویژه با ادغام آن‌ها در راهبرد کارهای اجتماعی و افزایش مشارکت زنان در فرایند توسعه پایدار	آسیا (گروه آسیایی)	عمان	۳۷ - نوامبر ۲۰۲۰	سوم
قطر	پیش‌رفتن به سوی انجام تدابیر اقدام اجتماعی و راهکار ملی برای کودکان به منظور ارتقای اجرای اهداف توسعه پایدار.	آسیا (گروه آسیایی)	عمان	۳۷ - نوامبر ۲۰۲۰	سوم

1. Available at: <https://upr-info-database.uwazi.io/en/library> Last visited:2023/07/30

در طی سه چرخه از گزارش دوره‌ای جهانی، توصیه‌هایی در خصوص حق بر توسعه به کشور ایران نیز شده که در بین آن‌ها، بیشتر مواردی از قبیل اهمیت دادن به گسترش سیاست ملی در ارتقای فرصت‌های برابر در زمینه اشتغال، تقویت شاخص‌های توسعه انسانی، تداوم برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی با اصلاح نابرابری‌ها بین مناطق شهری و روستایی، ارائه کمک‌های بشردوستانه به کشورهای کمتر توسعه یافته و افزایش همکاری بین‌المللی به چشم می‌خورد. در جدول زیر سه نمونه از توصیه‌های ارائه شده به جمهوری اسلامی ایران درباره حق بر توسعه در هر سه چرخه از گزارش دوره‌ای جهانی^۱ ذکر شده است:

1. Available at: <https://upr-info-database.uwazi.io/en/library> Last visited:2023/07/30

کشور توصیه کننده	توصیه	گروه منطقه‌ای	کشور مورد بررسی	جلسه	چرخه
قطر	ادامه تلاش‌ها با هدف اجرای اهداف توسعه هزاره و دستیابی به رفاه برای مردم، به ویژه از طریق تسهیل دسترسی مردم به خدمات بهداشتی لازم.	آسیا (گروه آسیایی)	ایران	۷ - فوریه ۲۰۱۰	اول
لبنان	به تلاش‌های مستمر خود، مطابق با برنامه استراتژیک چشم‌انداز بیست‌ساله برای توسعه، برای دستیابی به توسعه جهانی و پایدار ادامه دهد.	آسیا (گروه آسیایی)	ایران	۷ - فوریه ۲۰۱۰	اول
ونزوئلا	به ابتکارات فوق‌العاده همکاری با کشورهای در حال توسعه به عنوان راهی برای تحقق کامل حق بر توسعه ادامه دهد.	آسیا (گروه آسیایی)	ایران	۷ - فوریه ۲۰۱۰	اول
بلاروس	تداوم اجرای برنامه‌های تعیین‌شده برای توسعه اجتماعی-اقتصادی کشور که به حمایت از حقوق بشر کمک می‌کند و تکمیل برنامه ملی اقدام استراتژیک در زمینه حقوق بشر.	آسیا (گروه آسیایی)	ایران	۲۰ - اکتبر ۲۰۱۴	دوم
سوریه	به تلاش‌ها برای برجسته کردن پیامدهای منفی تروریسم و اقدامات قهری یکجانبه بر برنامه‌های توسعه ملی و برخورداری شهروندان از حقوق اولیه بشر ادامه دهید.	آسیا (گروه آسیایی)	ایران	۲۰ - اکتبر ۲۰۱۴	دوم
سریلانکا	به سیاست ملی خود برای ارتقای فرصت‌ها و رفتار برابر در زمینه اشتغال ادامه دهد.	آسیا (گروه آسیایی)	ایران	۲۰ - اکتبر ۲۰۱۴	دوم
عربستان سعودی	جلوگیری از انحراف ثروت کشور به خارج و تمرکز بر توسعه برای اطمینان از حفظ حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران.	آسیا (گروه آسیایی)	ایران	۳۴ - نوامبر ۲۰۱۹	سوم
جمهوری دومینکن	به ترویج برنامه‌هایی که توسعه روستایی و مناطق کمتر توسعه یافته را تحریک می‌کند، ادامه دهید.	آسیا (گروه آسیایی)	ایران	۳۴ - نوامبر ۲۰۱۹	سوم
هند	تحکیم پیشرفت‌های حاصل شده در جهت دستیابی به اهداف توسعه پایدار و بهبود شاخص‌های توسعه انسانی.	آسیا (گروه آسیایی)	ایران	۳۴ - نوامبر ۲۰۱۹	سوم

بررسی دوره‌ای جهانی یک سازوکار رسیدگی مبتنی بر دولت است که به موجب آن، همه کشورهای عضو سازمان ملل با شرایط یکسان بررسی می‌شوند. در جلسات آن، علاوه بر رسیدگی به وضعیت حقوق بشر کشورها، بر اجرای توصیه‌های پذیرفته‌شده و تحولات حقوق بشر در کشوری که قبلاً مورد بررسی قرار گرفته است نیز توجه می‌شود. در واقع، دولت‌ها می‌توانند از سازوکار بررسی دوره‌ای جهانی و توصیه‌های آن، به عنوان فرصتی که شورای حقوق بشر در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد، استفاده کنند و برای ایجاد و تقویت حقوق بشر و حق بر توسعه در کشور خود، در راستای توصیه‌ای که خود پذیرفته‌اند تا انجام دهند، کمک بگیرند. در ادامه، به سایر کوشش‌ها و اقدامات شورای حقوق بشر در راستای پیشبرد حق بر توسعه پرداخته می‌شود.

۳. سازوکار خاص شورای حقوق بشر در مورد حق بر توسعه

با ایجاد شورای حقوق بشر اساساً دورنمای دیگری راجع به حقوق بشر رقم خورد و در این راستا، یکی از ابعاد حقوق بشر که حق بر توسعه است نیز مورد بررسی و حمایت قرار گرفت؛ در واقع، حقوق بشر در جامعه‌ای معنا پیدا می‌کند که آن جامعه توسعه یافته باشد، هم از حیث بهره‌برداری از حقوق مدنی سیاسی و هم از حیث بهره‌برداری از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛ لذا، اگر جامعه‌ای توسعه یافته باشد، امکان تحقق این حقوق و ایجاد سازوکارهای تضمین‌کننده چنین حقوقی بیشتر محتمل دارد. نظر به اینکه هدف از حق بر توسعه، رسیدن به بهبود در رفاه بشر، حق تعیین سرنوشت، عدم تبعیض و مشارکت انسان‌ها، همکاری میان دولت‌ها، منع نقض آشکار و جدی حقوق بشر، خلع سلاح، دسترسی به خدمات عمومی برای همه و نظم بین‌المللی نوین اقتصادی است؛^۱ و با توجه به ایجاد نهادها و سازوکارهای مختلف در این زمینه و اعمال کاربری شورای حقوق بشر در این راستا به عنوان یک نهاد قدرتمند که حق بر توسعه را از وظایف اصلی خود می‌داند، در ادامه به بررسی سازوکار شورای حقوق بشر و نهادهای تحت نظارت آن در مورد حق بر توسعه پرداخته می‌شود.

البته، پیش از ایجاد شورای حقوق بشر، سازمان ملل متحد نیز در طول ظهور و گسترش حق بر توسعه، چه قبل و چه پس از تصویب اعلامیه، نقش کلیدی ایفا کرده است؛ این کار را از طریق حمایت از گفتگوهای سیاسی، مجموعه‌ای از گروه‌کاری‌ها، سازوکارهای کارشناسی، حمایت، تحقیق و تحلیل و مشارکت جامعه مدنی انجام داده است.^۲ از جمله اقدامات این نهاد، ایجاد گروه کاری حق بر توسعه و گروه کاری بین‌دولتی نامحدود برای حق بر توسعه است.

1. Declaration on the Right to Development: (A/RES/41/128)

2. Available at: <https://www.ohchr.org/en/development>. Last visited: 2023/05/22

۳-۱. سازوکار تخصصی در مورد حق بر توسعه

سازوکار تخصصی به شورای حقوق بشر تخصص در مورد موضوع حق بر توسعه را برای جست‌وجو، شناسایی و به‌اشتراک گذاشتن بهترین شیوه‌ها به کشورهای عضو می‌دهد و اجرای حق بر توسعه را در سراسر جهان ترویج می‌کند. سازوکار تخصصی در مورد حق بر توسعه^۱ توسط شورای حقوق بشر در سال ۲۰۱۹ بر اساس قطعنامه ۴۲/۲۳^۲ به عنوان یک نهاد فرعی شورا تأسیس شد. سازوکار تخصصی در اجرای وظایف خود جلسات سالانه برگزار می‌کند، مطالعات موضوعی و بازدیدهای تحقیقاتی انجام می‌دهد، بحث‌ها و مشاوره‌های تعاملی برگزار می‌کند و به مجمع عمومی و شورای حقوق بشر گزارش می‌دهد. سازوکار تخصصی پنج کارشناس مستقل در زمینه حق بر توسعه دارد.^۳ در نشست‌های اولیه سازوکار تخصصی، توافق کلی بر سر دو هدف اساسی وجود داشت: جریان‌سازی، تقویت مجدد و عملیاتی کردن حق بر توسعه و افزایش توانایی سازمان‌های مردمی برای استفاده از حق بر توسعه و همچنین، برای فراتر رفتن از لفاظی، شناسایی موانع تحقق حق بر توسعه و ارائه توصیه‌های سیاستی ملموس در مورد چگونگی غلبه بر آن‌ها انجام شود.^۴

در نشست‌های بعدی سازوکار تخصصی، مطالعات با موضوع عملیاتی کردن حق بر توسعه در دستیابی به اهداف توسعه پایدار انجام شد تا راهنمایی دقیقی را برای دولت‌ها و سایر ذینفعان در مورد نحوه جریان‌سازی و عملیاتی شدن حق بر توسعه در اجرای اهداف توسعه پایدار فراهم کند که از اصلاح مسیر اطمینان حاصل شود.^۵

علاوه بر این، در نشست‌های بعدی سازوکار تخصصی حق بر توسعه، نژادپرستی و تبعیض نژادی را به عنوان موانعی برای عملیاتی کردن حق بر توسعه در چارچوب تعهدات دولت، همکاری بین‌المللی و مشارکت‌های جهانی بررسی کرد. سازوکار تخصصی به دنبال ارائه راهنمایی به دولت‌ها و سایر ذینفعان برای رسیدگی به چالش‌ها و موانعی است که نژادپرستی و تبعیض نژادی برای عملیاتی کردن حق بر توسعه ایجاد می‌کند.^۶

سازوکار تخصصی به موضوعات دیگری از جمله ارتباط بین حق بر توسعه و تعیین سرنوشت توجه داشت و همچنین، اثرات اقدامات قهری یک‌جانبه، تجدید ساختار بدهی، جریان‌های مالی غیرقانونی، حقوق فردی و جمعی، مهاجرت، حق سلامتی، تبعیض علیه افراد دارای معلولیت،

1. The Expert Mechanism on the Right to Development (EMRTD)

2. The right to development : resolution / adopted by the Human Rights Council on 27 September 2019(A/HRC/RES/42/23)

3. Available at:

<https://www.ohchr.org/en/hrc-subsiaries/expert-mechanism-on-right-to-development>.

4. Annual report of the Expert Mechanism on the Right to Development(A/HRC/45/29)

5. Operationalizing the right to development in achieving the Sustainable Development Goals : thematic study / by the Expert Mechanism on the Right to Development(A/HRC/48/63)

6. Racism, racial discrimination and the right to development : thematic study / by the Expert Mechanism on the Right to Development(A/HRC/51/37)

میراث استعمار و توسعه انسانی و حقوق فرهنگی را بررسی کرده است.^۱ در نتیجه، این سازوکار در راستای پیشبرد حق بر توسعه مفید واقع شده است.

۲-۳. گزارشگر ویژه در مورد حق بر توسعه

نظر به اینکه با گذشت بیش از سه دهه از تصویب اعلامیه حق بر توسعه، میلیاردها نفر در تمام نقاط جهان واپس مانده و شاهد تحقق حق خود برای توسعه نبودند، لذا شورای حقوق بشر برای تحقق بهتر حق بر توسعه در قطعنامه ۳۳/۱۴ خود در ۲۹ سپتامبر ۲۰۱۶، مأموریت گزارشگر ویژه در مورد حق بر توسعه را تعیین کرد. گزارشگر ویژه به عنوان بخشی از مأموریت خود، راهنمایی‌های عملی برای تحقق مؤثر حق بر توسعه در سطوح محلی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی ارائه می‌کند. شورای حقوق بشر هنگام تعیین مأموریت گزارشگر ویژه، بر نیاز فوری به تحقق حق بر توسعه برای همه، همچنین با توجه به ادامه بحث‌ها و مناقشات سیاسی پیرامون تفسیر و اجرای اعلامیه حق بر توسعه ۱۹۸۶ در مورد حق بر خورداری از آن، تأکید کرد.^۲ گزارشگر ویژه گزارش‌های موضوعی سالانه خود را به شورای حقوق بشر و مجمع عمومی و همچنین، راهنمایی و توصیه‌هایی را برای کشورهای عضو سازمان ملل، سازمان‌های جامعه مدنی و سایر ذینفعان ارائه می‌دهد.

گزارشگر ویژه در گزارش‌های خود به بررسی ارتباط بین حق بر توسعه و برابری، پیامدهای نابرابری در داخل کشورها بر بهره‌مندی از حق بر توسعه پرداخته و همچنین، نابرابری درآمد، تبعیض مبتنی بر جنسیت، تبعیض علیه اقلیت‌ها را بررسی کرده است؛ وی توصیه‌هایی را در مورد کمک به ارتقا، حفاظت و تحقق حق بر توسعه در چارچوب اجرای اهداف مرتبط با برابری دستور کار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار ارائه داده است.^۴

همچنین، تأمین مالی در سطح ملی برای اعمال توسعه را از منظر حق بر توسعه بررسی کرده و در مورد ادغام حق بر توسعه در حوزه‌های جمع‌آوری منابع، سیاست‌های مالیاتی، مشارکت و دسترسی به اطلاعات توصیه‌هایی کرده است.^۵ گزارشگر ویژه در مورد ادغام حق بر توسعه در اقدام اقلیمی نیز توصیه‌هایی کرده است.^۶

1. Annual report of the Expert Mechanism on the Right to Development(A/HRC/51/36)
2. The right to development : resolution / adopted by the Human Rights Council on 29 September 2016(A/HRC/RES/33/14)
3. Available at: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-development>. Last visited:2023/07/05
4. Report of the Special Rapporteur on the Right to Development: note / by the Secretariat (A/HRC/39/51)
5. Right to development: report of the Special Rapporteur on the Right to Development (A/HRC/45/15)
6. Climate action at the national level: report of the Special Rapporteur on the Right to Development (A/HRC/48/56)

همچنین، به بررسی پاسخ و بهبود بیماری همه گیر کرونا (کووید ۱۹) از منظر حق بر توسعه در سطح ملی پرداخته، عملکردهای خوب را مشخص نموده و چالش‌ها را برای حصول اطمینان از مشارکت معنادار دارندگان حق بررسی کرده است.^۱

۳-۳. کارشناس مستقل نظم بین‌المللی

نظم بین‌المللی مفهومی آرمانی مبتنی بر اصول مندرج در منشور ملل متحد است که شامل ترویج و تشویق احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همه و احترام به اصل حقوق برابر و تعیین سرنوشت مردم، صلح، دموکراسی، عدالت، برابری، حاکمیت قانون، کثرت‌گرایی، توسعه، استانداردهای بهتر زندگی و همبستگی است.

در نتیجه، یک نظم بین‌المللی دموکراتیک و عادلانه موجب تحقق کامل همه حقوق بشر برای همگان می‌شود و تمام افراد مستحق آن هستند. در ۲۹ سپتامبر ۲۰۱۱، شورای حقوق بشر قطعنامه ۱۸/۶ را در مورد ارتقای نظم بین‌المللی دموکراتیک و عادلانه تصویب کرد. کارشناس مستقل نظم بین‌المللی در گزارش‌های خود، دیدگاه‌هایی را در مورد چارچوب مفهومی و حقوقی این مأموریت تنظیم کرد و برخی از چالش‌های شناختی نهفته در مفهوم دموکراسی در سطوح داخلی و بین‌المللی و نیز پیامدهای آن را مشخص کرده است. گزارش‌ها از اهداف و اصول اعلام شده در منشور سازمان ملل متحد و هنجارهای مربوط به حقوق بشر سازمان ملل متحد و معاهدات منطقه‌ای، از جمله معاهدات اصلی حقوق بشر و اعلامیه‌ها و قطعنامه‌های متعدد تصویب شده توسط مجمع عمومی، الهام گرفته شده است. در گزارش‌ها بیان شد که کارشناس مستقل با سایر رویه‌های خاص شورای حقوق بشر همکاری خواهد کرد و تلاش خواهد کرد تا کار خود را با سایر نهادهای سازمان ملل متحد، از جمله کمیته‌ها و کمیسیون‌های تخصصی مجمع عمومی و شورای امنیت، کمیته مشورتی شورای حقوق بشر و نهادهای معاهده حقوق بشر سازمان ملل متحد و با سازمان تجارت جهانی، بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول، سازمان بین‌المللی کار، سازمان بهداشت جهانی، سازمان جهانی مالکیت فکری، کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل متحد و سازمان آموزشی سازمان ملل متحد ارتباط دهد.^۳

1. Response and recovery plans and policies on the coronavirus disease (COVID-19) pandemic from the perspective of the right to development at the international level: note / by the Secretary-General(A/77/174)

2. Promotion of a democratic and equitable international order: resolution / adopted by the Human Rights Council(A/HRC/RES/18/6)

3. Interim report of the Independent Expert on the Promotion of a Democratic and Equitable International Order, Alfred Maurice de Zayas : note / by the Secretary-General(A/67/277)

۳-۴. کارشناس مستقل حقوق بشر و همبستگی بین‌المللی

همبستگی بین‌المللی بیان روح وحدت بین افراد، مردم، دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی است که شامل اشتراک منافع، اهداف و اقدامات و به رسمیت شناختن نیازها و حقوق مختلف برای دستیابی به اهداف مشترک است. همبستگی بین‌المللی یک اصل اساسی است که بر حقوق بین‌الملل معاصر به منظور حفظ نظم بین‌المللی و تضمین بقای جامعه بین‌المللی استوار است. هدف کلی همبستگی بین‌المللی، ایجاد محیطی مناسب برای جلوگیری و حذف علل نابرابری بین دولت‌ها و درون آن‌ها است و همچنین، موانع ساختاری که فقر و نابرابری را در سراسر جهان ایجاد و به آن تداوم می‌بخشد، شناسایی و حذف کند و همچنین، در پی آن است که اعتماد و احترام متقابل بین دولت‌ها و بازیگران غیردولتی را برای تقویت صلح و امنیت، توسعه و حقوق بشر ایجاد کند؛ و در نهایت، نظم اجتماعی و بین‌المللی را که در آن تمامی حقوق بشر و آزادی‌های اساسی به طور کامل تحقق یابد، ترویج دهد. مأموریت کارشناس مستقل حقوق بشر و همبستگی بین‌المللی در سال ۲۰۰۵ توسط نهاد پیشین شورای حقوق بشر، یعنی کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد (با توجه به قطعنامه ۲۰۰۵/۵۵)^۱ ایجاد شد. شورای حقوق بشر در سال ۲۰۱۴ (قطعنامه ۲۶/۶)^۲، در سال ۲۰۱۷ (قطعنامه ۳۵/۳)^۳ و در سال ۲۰۲۰ (قطعنامه ۴۴/۱۱)^۴ این مأموریت را برای دوره‌های سه‌ساله دیگر تمدید کرد.^۵

کارشناس مستقل گزارش‌های موضوعی سالانه را به شورای حقوق بشر و مجمع عمومی ارائه می‌کند؛ گزارش‌های موضوعی یافته‌های کارشناس مستقل را در مورد موضوعات خاص مستند می‌کند و راهنمایی و توصیه‌هایی را برای کشورهای عضو سازمان ملل، سازمان‌های جامعه مدنی و سایر ذینفعان ارائه می‌کند. از مهمترین موارد ذکر شده در این گزارش‌ها، مطالب مربوط به اقداماتی است که برای تهیه پیش‌نویس اعلامیه در مورد حق مردم و افراد برای همبستگی بین‌المللی انجام شده است.^۶ کارشناس مستقل با مروری بر تحولات همبستگی بین‌المللی، بخش‌هایی را در مورد سه حوزه تمرکزی در اولین گزارش خود مشخص کرد؛ وی همکاری بین‌المللی، واکنش جهانی به بلاای طبیعی، بیماری‌ها و آفات کشاورزی و همچنین، حقوق بشر نسل سوم را برجسته کرده و چند پیشنهاد عملی برای اقدام در هر زمینه را ارائه داد.^۷

1. Human rights and international solidarity(E/CN.4/RES/2005/55)

2. Mandate of the Independent Expert on Human Rights and International Solidarity : resolution / adopted by the Human Rights Council(A/HRC/RES/26/6)

3. Human rights and international solidarity : resolution / adopted by the Human Rights Council on 22 June 2017(A/HRC/RES/35/3)

4. Mandate of the Independent Expert on Human Rights and International Solidarity : resolution / adopted by the Human Rights Council on 16 July 2020(A/HRC/RES/44/11)

5. Available at: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/ie-international-solidarity>. Last visited:2023/06/13

6. Human rights and international solidarity : note / by the United Nations High Commissioner for Human Rights(A/HRC/9/10)

7. Human rights and international solidarity : note / by the United Nations High Commissioner on Human Rights(A/HRC/4/8)

کارشناس مستقل به موضوع جرم‌انگاری یا توقف ارائه کمک‌های بشردوستانه به مهاجران و پناهندگانی که به صورت غیرقانونی وارد یک کشور می‌شوند، پرداخته است.^۱

علاوه بر این، در برخی از گزارش‌ها، به روشن کردن بهتر نقش همبستگی بین‌المللی مبتنی بر حقوق بشر در واکنش به تغییرات آب‌وهوایی که دغدغه مشترک بشریت است، پرداخته است.^۲

کارشناس مستقل حقوق بشر و همبستگی بین‌المللی، در بازه زمانی بعد از همه‌گیری کرونا (کووید ۱۹)، برای کمک به تحقق حقوق بشر در طول و پس از این بیماری گزارشی ارائه کرده است.^۳

لذا، با اشاره به مطالب فوق‌الذکر، به تاثیر‌گذاری کارشناس مستقل حقوق بشر و همبستگی بین‌المللی در ارتقای حق بر توسعه می‌رسیم.

بحث و نتیجه‌گیری

در پی تمام آنچه که در این پژوهش بیان شد، به این نتیجه می‌رسیم که با توجه به جایگاه والای حقوق بشر در نظام حقوق بین‌الملل، شورای حقوق بشر دستیابی به غایات متعالی انسانی را در این عرصه قابل وصول می‌کند و نظر به اینکه یکی از شقوق حقوق بشر، حق بر توسعه است، لذا از وظایف شورای حقوق بشر، ضمانت حق بر توسعه نیز هست. حق بر توسعه آنقدر دارای اهمیت است که شورای حقوق بشر به این مقوله کامل و جامع پرداخته است. این نهاد خواستار آن است که همه اعضای جامعه جهانی برای مشارکت کامل و آزادانه در تصمیم‌گیری‌های حیاتی توانمند شوند. همچنین، خواستار فرصت‌های برابر و توزیع عادلانه منابع اقتصادی است؛ از جمله برای افرادی که از توسعه محروم هستند. نهادهای حقوق بشر سازمان ملل متحد در تمامی مدت ظهور و گسترش حق بر توسعه از طریق حمایت از گفتگوهای سیاسی، گروه‌های کاری و سازوکارهای کارشناسی، تحقیق و تحلیل، مشارکت جامعه مدنی و همچنین، کاربردهای عملی نقش کلیدی ایفا کرده‌اند. شورای حقوق بشر به طور فعال درک و استفاده از حق بر توسعه را در سراسر نظام سازمان ملل متحد ترویج می‌کند. شورای حقوق بشر در این فرایند یک نقش تاریخی دارد و در راستای جهانی‌شدن حقوق بشر، از جمله حق بر توسعه به‌مثابه حق بشری، اقدامات مفیدی انجام داده است. نظر به فرایند تاریخی شورای حقوق بشر که به دنبال اهدافی مثل: «ارتقاء احترام جهانی به حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همگان بدون تبعیض، مشارکت از طریق گفتگو و همکاری به منظور پیشگیری از نقض‌های حقوق بشری و واکنش سریع، ارائه توصیه‌هایی

1. Human rights and international solidarity : report of the Independent Expert on Human Rights and International Solidarity (A/HRC/41/44)
2. International solidarity and climate change : report of the Independent Expert on Human Rights and International Solidarity (A/HRC/44/44)
3. International solidarity in aid of the realization of human rights during and after the coronavirus disease (COVID-19) pandemic : report of the Independent Expert on Human Rights and International Solidarity, Obiora Chinedu Okafor (A/HRC/47/31)

در خصوص ترویج و حمایت از حقوق بشر، اجراء قواعد و رویه‌های وضع شده برای کمیته‌های مجمع عمومی، نظارت بر اجرای مفاد و قواعد مندرج در منشور بین‌المللی حقوق بشر (شریفی طراز کوهی، ۱۳۹۷: ۳۲۵) است، و با توجه به این نکته که حق بر توسعه نیز یک حق بشری است، لذا شورای حقوق بشر در جهت ارتقای حق بر توسعه به دو شیوه ورود پیدا کرد:

۱. به صورت یک دستور کار کلی (یعنی توسعه و ارتقاء حقوق بشر که به تبع آن، مشمول حق بر توسعه نیز می‌شود)، لذا در مواقعی که به طور مثال، کمیته حقیقت‌یاب احساس کند که در جایی فقر وجود دارد، این مسئله را نافی حق بر توسعه دانسته؛ پس، در مأموریت خود به حق بر توسعه می‌پردازد و بدین گونه، به توسعه انسانی به معنای اعم می‌پردازد.

۲. شورای حقوق بشر در قالب عنوان خاص از جمله کمیته‌ها و سازوکارهای حق بر توسعه، به حق مزبور می‌پردازد.

شورای حقوق بشر مأموریت گسترده‌ای برای ترویج و حمایت از حقوق بشر در سطح جهانی، رسیدگی به وضعیت‌های نقض حقوق بشر و ارائه توصیه‌هایی در مورد آن‌ها دارد؛ همچنین، این توانایی را دارد که تمام موارد و موقعیت‌های موضوعی حقوق بشر که نیاز به توجه آن در طول سال ایجاد شده است را مطرح کند.

شورای حقوق بشر پایبندی به استانداردهای حقوق بشر را در تمام کشورهای عضو سازمان ملل متحد نظارت می‌کند. این نهاد شامل رویه‌های ویژه است که موظف به گزارش و مشاوره در مورد حقوق بشر از منظر موضوعی یا خاص کشور هستند. رویه‌های ویژه می‌توانند افرادی که «گزارشگران ویژه» یا «کارشناسان مستقل» نامیده می‌شوند، یا گروه‌کاری‌هایی متشکل از کارشناسان باشند. دارندگان مأموریت رویه‌های ویژه توسط شورای حقوق بشر منصوب می‌شوند و با عنوان مقام شخصی خدمت می‌کنند. آن‌ها مستقل هستند، کارکنان سازمان ملل متحد نیستند و نماینده کشور یا منطقه خاصی نیستند.

در مقابل، گزارش دوره‌ای جهانی یک فرآیند رسیدگی حقوق بشری مبتنی بر دولت است. هدف گزارش دوره‌ای جهانی، بررسی منظم اقداماتی است که کشورهای عضو برای بهبود وضعیت حقوق بشر در کشورهای خود و انجام تعهدات حقوق بشری خود انجام داده‌اند.

هر دو سازوکار رویه‌های ویژه و بررسی دوره‌ای جهانی، داده‌های ارزشمند حقوق بشر را پدید می‌آورند که می‌تواند به عنوان اطلاعات راهبردی برای برنامه‌ریزی و کار در این زمینه مورد استفاده قرار گیرد؛ سازوکارها، اگرچه ماهیت متفاوتی دارند، اما یکدیگر را تغذیه می‌کنند و متقابلاً تقویت می‌شوند. در مجموع، توصیه‌های آن‌ها در تبدیل تعهدات حقوقی و تعهدات دولت به یک نقشه راه عملی، برای بهبود وضعیت حقوق بشر در کشورها و تقویت توسعه پایدار، موثر است.

منابع

- اقبالی، کیوان. (۱۴۰۱). بعد اقتصادی حق تعیین سرنوشت خارجی و جایگاه آن در تحقق حق بر توسعه. *مطالعات حقوق عمومی*. ۵۲(۴)، ۲۱۴۹-۲۱۶۸.
- تقی زاده انصاری، مصطفی. (۱۳۸۷). شورای حقوق بشر سازمان ملل. *حقوق خصوصی*، ۵(۱۳)، ۱۳۹-۱۱۵.
- زمانی، قاسم. (۱۳۸۵). نظارت جهانی بر اجرای حقوق بشر: از کمیسیون تا شورای حقوق بشر سازمان ملل. *پژوهش‌های حقوقی*، ۵(۹)، ۳۱۴-۲۹۵.
- شریفی طراز کوهی، حسین. (۱۳۹۷). *حقوق بشر نظریه‌ها و رویه‌ها*. چاپ اول. بنیاد حقوقی میزان.

Documents and reports

- Annual report of the Expert Mechanism on the Right to Development (A/HRC/51/36)
- Annual report of the Expert Mechanism on the Right to Development (A/HRC/45/29)
- Climate action at the national level: report of the Special Rapporteur on the Right to Development (A/HRC/48/56)
- Contribution of development to the enjoyment of human rights: study of the Human Rights Council Advisory Committee (A/HRC/41/50)
- Human rights and international solidarity : note / by the United Nations High Commissioner for Human Rights(A/HRC/9/10)
- Human rights and international solidarity : note / by the United Nations High Commissioner on Human Rights(A/HRC/4/8)
- Human rights and international solidarity : report of the Independent Expert on Human Rights and International Solidarity (A/HRC/41/44)
- Human rights and international solidarity : resolution / adopted by the Human Rights Council on 22 June 2017(A/HRC/RES/35/3)
- Human rights and international solidarity(E/CN.4/RES/2005/55)
- Importance of a legally binding instrument on the right to development : report of the Human Rights Council Advisory Committee(A/HRC/45/40)
- Interim report of the Independent Expert on the Promotion of a Democratic and Equitable International Order, Alfred Maurice de Zayas : note / by the Secretary-General(A/67/277)
- International solidarity and climate change : report of the Independent Expert on Human Rights and International Solidarity (A/HRC/44/44)
- International solidarity in aid of the realization of human rights during and after the coronavirus disease (COVID-19) pandemic : report of the Independent Expert on Human Rights and International Solidarity, Obiora Chinedu Okafor (A/HRC/47/31)
- Mandate of the Independent Expert on Human Rights and International Solidarity : resolution / adopted by the Human Rights Council(A/HRC/RES/26/6)
- Mandate of the Independent Expert on Human Rights and International Solidarity : resolution / adopted by the Human Rights Council on 16 July 2020(A/HRC/RES/44/11)
- Operationalizing the right to development in achieving the Sustainable Development Goals : thematic study / by the Expert Mechanism on the Right to Development(A/HRC/48/63)

- Promotion of a democratic and equitable international order: resolution / adopted by the Human Rights Council(A/HRC/RES/18/6)
- Racism, racial discrimination and the right to development : thematic study / by the Expert Mechanism on the Right to Development(A/HRC/51/37)
- Report of the Special Rapporteur on the Right to Development: note / by the Secretariat (A/HRC/39/51)
- Response and recovery plans and policies on the coronavirus disease (COVID-19) pandemic from the perspective of the right to development at the international level: note / by the Secretary-General(A/77/174)
- Right to development: report of the Special Rapporteur on the Right to Development (A/HRC/45/15)
- The contribution of development to the enjoyment of all human rights: resolution / adopted by the Human Rights Council on 22 June 2017 (A/HRC/RES/35/21)
- The right to development : resolution / adopted by the Human Rights Council on 27 September 2019(A/HRC/RES/42/23)
- The right to development : resolution / adopted by the Human Rights Council on 29 September 2016(A/HRC/RES/33/14)
- The right to development: resolution / adopted by the Human Rights Council on 27 September 2018 (A/HRC/RES/39/9)
- Declaration on the Right to Development:(A/RES/41/128)
- Institution-building of the United Nations Human Rights Council (A/HRC/RES/5/1)
- Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: resolution / adopted by the General Assembly(A/RES/70/1).

Websites Available at

- <https://upr-info-database.uwazi.io/en/library> Last visited:2023/07/28.
- <https://upr-info-database.uwazi.io/en/library> Last visited:2023/06/20.
- <https://upr-info-database.uwazi.io/en/library> Last visited:2023/07/30.
- <https://www.ohchr.org/en/development>. Last visited: 2023/05/22.
- <https://www.ohchr.org/en/Development>. Last visited:2023/06/27.
- <https://www.ohchr.org/en/development/milestone-events-right-development>.Last visited:2023/06/30.
- <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/basic-facts>.Last visited:2023/06/30.
- <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/upr-home>.Last visited:2023/06/30.
- <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/ie-international-solidarity>. Last visited:2023/06/13.
- <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>. Last visited:2023/07/10.
- <https://upr-info-database.uwazi.io/en/library> Last visited:2023/07/28.
- <https://upr-info-database.uwazi.io/en/library> Last visited:2023/07/28.
- <https://upr-info-database.uwazi.io/en/library> Last visited:2023/07/29.
- <https://upr-info-database.uwazi.io/en/library> Last visited:2023/07/30.
- <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/advisory-committee/mandates>.
- <https://www.ohchr.org/en/hrc-subsidiaries/expert-mechanism-on-right-to-development>. Last visited:2023/07/30.
- <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-development>.